

NIEUW IN NEDERLAND

Samengesteld door Gerard D. Majoor

Expeditie Doggersbank introduceert de Stiefelslak *Xandarovula patula* (Pennant, 1777)

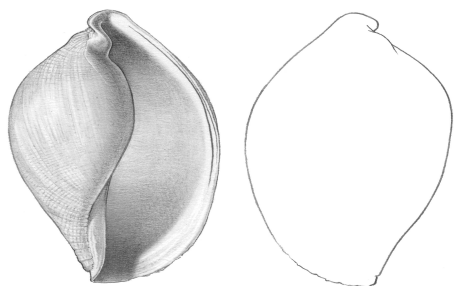
Summary. In June 2011 the ovulid gastropod *Xandarovula patula* (Pennant, 1777) was found for the first time by scuba divers in the Dutch part of the North Sea, on Dogger Bank and Cleaver Bank.

In juni 2011 werd in het kader van de actie 'Duik de Noordzee schoon' een tiendaagse duikexpeditie gehouden. Tussen Rotterdam en de Doggersbank werden 13 duiken uitgevoerd en nog eens drie in het aangrenzende Engelse Noordzeegebied. Het primaire doel van de expeditie was het verwijderen van resterende visnetten van wraken van vissersboten. 'Ghostfishing' door deze netten berokkent veel schade aan de fauna van vissen en krabben.

Het tweede doel van deze expeditie was een opname te maken van de biodiversiteit van het Nederlandse gebied van de noordelijke Noordzee. Voor wat betreft de weekdieren werden er twee nieuwe naaktslakken gevonden (Gittenberger *et al.*, 2011) en één slak met een huis: *Xandarovula patula* (Pennant 1777). De laatstgenoemde slak is ook bekend onder het synoniem *Simnia patula* en wordt aangeduid met de voorlopige Nederlandse naam Stiefelslak. Met de voorgestelde Nederlandse naam wordt Ben Stiefelhagen als organisator van de Doggersbank expeditie geëerd. Van deze slak is overigens al eerder melding gemaakt als "dredged from the Dutch North Sea bottom by fishermen" (Reijnen *et al.*, 2010) maar deze vondsten bleken achteraf in het Engelse deel van de Noordzee te zijn gedaan (Schrieken *et al.*, 2011).

Beschrijving van de soort

Xandarovula patula behoort tot de superfamilie van Cypraeoidea, familie Ovulidae. Het huisje is maximaal ongeveer 2 cm hoog en 0,8 cm breed; het is dun en glad. De ca. drie windingen zijn bij volwassen exemplaren niet zichtbaar omdat ze overgroeid zijn door de laatste winding; bij huisjes van jonge exemplaren zijn de windingen nog wel zichtbaar. De mondrand is aan de boven- en onderzijde iets verlengd tot een "kanaal"; het onderste kanaal is breder en langer dan het bovenste (Fig. 1). De kleur van de schelp is wit, gelig of roze. Het levende dier is geelwit met vooral op de mantel geelbruine strepen en vlekken. De mantelrand vormt een aanzuigende buis die door het bovenste kanaal van de schelp loopt; door het onderste kanaal loopt de afvoerende siphon. Twee flappen van de mantelrand worden door het actieve dier over de schelp uitgespreid. Daarbij tekenen zich ongeveer 10 circulaire geelbruine banden af. Over de voet

Fig. 1. Schelp van de Stiefelslak (*Xandarovula patula*). Tekening: Jaap Vermeulen.

lopen lengteribbels. De kop draagt twee lange voelsprietten; de ogen staan aan de voet daarvan (Fig. 2).

Uit het Engelse deel van de Noordzee is onlangs de nieuwe soort *Simnia hiscocki* gemeld (Lorenz & Melaun, 2011), maar de soort waarover hier gerapporteerd wordt is ongetwijfeld *Xandarovula patula*.

Fig. 2. De Stiefelslak (*Xandarovula patula*) in een petrischaal. Foto: Cor Kuyvenhoven.

Leefwijze en verspreiding

Xandarovula patula wordt in het sublittoraal gevonden, op diepten van 15-75 m. De slak is een carnivoor die van holtdieren leeft zoals Dodemansduim (*Alcyonium digitatum*) waarop vaak ook de eieren worden afgezet (Fig. 3). Andere voedselbronnen zijn bijvoorbeeld Penneschaft (*Tubularia indivisa*) en de Zee-waaier (*Eunicella verrucosa*). Uit de eieren ontwikkelen zich vrij zwemmende larven die zich uiteindelijk elders vestigen en zich daar tot slak ontwikkelen.

De soort komt voor rond Groot-Britannië en Ierland. De vondst in het Nederlandse deel van de Noordzee sluit aan op het verspreidingsgebied van *Xandarovula patula* in het Engelse deel van de Noordzee.

Fig. 3. De Stiefelslak (*Xandarovula patula*) op Dodemansduim (*Alcyonium digitatum*). Foto: Udo van Dongen.

Literatuur

- GITTENBERGER, A., N. SCHRIEKEN & W. LENGKEEK (2011): *Polycera faeroensis* Lemche, 1929, and *Doto dunnei* Lemche, 1976, new for the Dutch fauna and the central North Sea (Gastropoda, Nudibranchia). *Basteria* 75: 111-116.
- LORENZ, F. & D. FEHSE (2009): The Living Ovulidae – A manual of the families of Allied Cowries: Ovulidae, Pediculariidae and Eocypraeidae. – Hackenheim, Germany: Conchbooks.
- REIJNEN, B.T., B.W. HOEKSEMA & E. GITTENBERGER (2010): Host specificity and phylogenetic relationships among Atlantic Ovulidae (Mollusca, Gastropoda). *Contributions to Zoology* 79: 69-78.

SCHRIEKEN, N., A. GITTENBERGER & W. LENGKEEK (2011): First record of *Xandarovula patula* (Pennant, 1777) in the Dutch North Sea (Gastropoda, Ovulidae). *Basteria* 75: 107-110.

Gebruikte websites (alle geraadpleegd op 18-10-2011)

www.anemoon.org
 www.natuurbericht.nl/?id=6172&cat=strand_en_zee
 www.marlin.ac.uk/speciesinformation.php?speciesID=4343
 www.marinespecies.org/aphia.php?p=taxdetails&id=140669

Auteurs:

Niels Schrieken	Arjan Gittenberger	Wouter Lengkeek
p.a. Stichting Anemoon	p.a. NCB Naturalis	p.a. Bureau Waardenburg
Postbus 29	Postbus 9517	Varkensmarkt 9
2120 AA Bennebroek	2300 RA Leiden	4101 CK Culemborg

Deze bijdrage is samengesteld door G.D. Majoor uit het artikel van Schrieken et al. in Basteria en teksten op de gespecificeerde websites.

WEEKDIEREN IN GEDICHTEN - Deel 3: Meer over de oester.**Michiel Schipper**

In deze aflevering: Waarin Joost van den Vondel en Jacob Cats min of meer hetzelfde gedicht over een oester schrijven en waarin het eten van een oester zowel de meeuw als de huisrat slecht bekommt. Waarin Vondel en Cats in twee andere gedichten laten zien dat er slimmere manieren zijn om een oester te openen en waarin Jacob Cats de tweekleppige schelp als beeld gebruikt om de huwelijkse trouw te propageren. Hiervoor wordt hij tweehonderd jaar later op de vingers getikt door een collega.

In 2008 gaat in Spirula het feuilleton “Weekdieren in gedichten” van start, waarvan vier jaar later het tweede deel over de huisjesslak verschijnt. Deze aflevering reageert op deel 1 waarin tot mijn grote verrassing het gedicht “Die greep is in de neep” uit de bundel Sinne- en minnebeelden (1618) van de staatsman en dichter Jacob Cats (1577-1680) wordt besproken. Als liefhebber van Nederlandse literatuur uit vervlogen tijden zie ik namelijk dit genre gedichten graag opnieuw in het licht gesteld. Om het geheugen nog even op te frissen: in het gedicht is er sprake van een meeuw die een geopende oester op het strand vindt. Als hij het weekdier wil oppikken sluit de oester zich en zit de meeuw gevangen:

**De meeuw vliegt over al, om haren kost te rapen,
 En vindt omtrent de strant een oester liggen gapen,
 Dies picktse naer het aes; maer, eer de vogel at,
 Soo sluyt de mossel toe: daer is de meeuw gevat.
 Siet daer een eygen beelt voor dese losse gasten,
 Die sonder na-gepeys in alle schotels tasten;
 Sy zijn te byster graegh, maer, siet! Ten lijf niet lang,
 De gryper is gevat, de jager wordt de vang.**

*na-gepeys = nadenken
 te bijster graegh = al te gretig*

Hoewel de 17^e eeuwse taal van het gedicht het midden houdt tussen hedendaags Nederlands en Zuid-Afrikaans is de strekking ervan ook anno 2012 niet al te moeilijk te vatten. De meeuw denkt een gemakkelijke prooi in de wacht te slepen maar komt bedrogen uit. De oester brengt het er weliswaar levend vanaf maar zit wel met een meeuw opgescheept.

De qua maatschappelijke positie minder chique en tegenwoordig helaas minder dan Cats gewaardeerde Joost van den Vondel (1587 – 1679) publiceerde in zijn VORSTELICE WARANDE DER DIE-REN uit 1617 een gedicht dat inhoudelijk opmerkelijk veel overeenkomst vertoont met de Greep is in de neep. Ook hier is sprake van een geopende oester maar nu is het een huisrat die het op haar heeft voorzien. Door de kleppen te sluiten slaagt de oester er zelfs in haar predator te wurgen:

HUYS-RATTE EN OESTER

**Een Huys-Rat niet vernoeght dat zij leefde als de vrije,
 En in eens koopmans huys hadde alle leckernije
 Van suycker en bancket, van wilt en van ghebraed,
 En alles wat den disch eens handelaers beslaet:
 Dies zij van dertelheid beraen werd te verhuizen**

vernoeght = tevreden

*van dertelheyd beraen
 werd = besloot uit over-
 moed*

**Aen t' dorre en vochte strangh, daer steeds de baren bruyzen.
 Maer komende aen het Meyr en aen het natte zand
 Dat alzins light verwaeyt, zij flux een Oester vand:
 Dies gretigh nae den visch van binnen heeft ghegrepen,
 Maer d'Oester heeft de schelp al zachtkens toe ghenepen,
 En 'sRatten hoofd verplett, zoo dat het zwarte beest
 Op staende voet verworght, zeer deerlijck gaf den geest.**

strangh = strand

flux = weldra

**“Wie in gherusten staet en in een weeldigh leven
 “Zijn lusten niet bedwinght, maer nae yet nieuws wil streven,
 “Door dertelheyd bekoort, al zelden wel beklijft,
 “Vyt onghebondenheyd die hem tot weelde drijft.**

*Onghebondenheyd =
 gebrek aan zelfbeheersing*